

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.5.6](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.5.6)

УДК 338.246.

М. М. Жибак,

доктор економічних наук, професор, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут»

ORCID: 0000-0002-1765-820X

І. О. Федуняк,

кандидат економічних наук, доцент, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут»

ORCID: 0000-0002-8399-5167

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ З ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

M. Zhybak

*Doctor of Economic Science, Professor,
SS of NULES of Ukraine "Berezhany Agrotechnical Institute"*

I. Feduniak

*Ph.D. in Economics, Associate Professor,
SS of NULES of Ukraine "Berezhany Agrotechnical Institute"*

MAIN DIRECTIONS OF INCREASE OF EFFICIENCY OF AGRICULTURAL UNITS FUNCTIONING OF THE PLANT GROWING PRODUCTION

У статті розглянуто сутність ефективності виробництва продукції рослинництва, оскільки рослинництво – провідна галузь сільського господарства.

Визначено, що ефективність діяльності підприємств залежить від великої кількості факторів, які умовно можна поділити на внутрішні та зовнішні, а для забезпечення сталого розвитку економіки, сільське господарство, як її частину, необхідно розглядати як органічну складову цілісної макроекономічної системи, а його ресурсний потенціал – як частку національного потенціалу.

Проведено розрахунки та здійснено оцінку щодо ефективності виробництва продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області. Обґрунтовано напрями та запропоновано шляхи підвищення економічної ефективності виробництва продукції рослинництва у досліджуваному регіоні.

Обґрунтовано проблему підвищення рівня ефективності виробництва сільськогосподарської продукції, розв'язання якої є важливим завданням, не тільки на державному, але й на регіональному рівні.

Визначено, що на даний час рослинництво України характеризується структурною незбалансованістю, сучасні господарства на шляху розвитку й ефективного функціонування потребують фінансової, економічної і технологічної збалансованості з переробними підприємствами та обслуговуючими організаціями, що здійснюють матеріально-технічне забезпечення.

In the article the essence of efficiency of crop production because it is the leading branch of agriculture.

It is determined that the activity of enterprises depends on a large number of factors, which conditionally can be divided into internal and external, and to ensure the sustainable development of the economy, agriculture, as part of the service, should be considered as the organic component of comprehensive macroeconomic system and its resource potential can be as part of national capacity.

Calculations and assessment are made regarding the efficiency of crop production in agricultural enterprises in Ternopil region. Ways of increasing economic efficiency of crop production in the investigated area are substantiated and proposed.

Problem of increasing the level of efficiency of agricultural production is substantiated, the solution of which is an important task, not only at a national but also at regional level.

It is defined that crop production in Ukraine is now characterized by structural disbalance, modern enterprises being on the path of development and effective functioning need financial, economic and technological balance of processing businesses and service organizations engaged in logistics. Only under such conditions radical changes in the socio-economic situation, innovative development, positive changes in the relationship of property, economic freedom producers, saturation of the market products and products of its processing are possible in the country.

It is highlighted that, in an environment where the cost of the material, technical and energy resources has increased significantly compared with the cost of agricultural products, the problem of energy and resources became a priority and has set a challenge before scientists to find ways to reduce logistical costs and energy resources.

Market management mechanism must function in mutual agreement with the State regulation of the agrarian areas of the economy.

Ключові слова: *ефективність; продукція рослинництва; сталий розвиток; сільське господарство; рентабельність виробництва.*

Key words: *efficiency; crop products; sustainable development; agriculture; the profitability of production.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Основним завданням економічної складової розвитку аграрного сектору України є неухильне зміцнення матеріального рівня життя населення. Досягнення цього завдання вимагає вирішення продовольчої проблеми на основі підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва. Тому першочергове значення полягає в забезпеченні подальшого зростання і сталості виробництва для повнішого задоволення населення в продуктах харчування, а промисловості – в сировині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розкриттю особливостей функціонування сільського господарства, обґрунтуванню його місця та ролі в національній економіці присвячено праці багатьох вітчизняних науковців: В. Бойка, О. Бородіної, В. Гейця, Р. Глібова, В. Горьового, О. Гудзинського, С. Дем'яненка, А. Діброви, С. Кваші, О. Ковалю, М. Кожемякіної, Д. Крисанова, В. Лаврука, Д. Лук'яненка, М. Маліка, М. Месель-Веселяка, Р. Мудрака, Б. Пасхавера, К. Прокопенка, П. Саблука, А. Скрипника, Т. Циганкової, О. Шубравської, В. Юрчишина та інших. Однак виникає багато питань, які недостатньо досліджені в даному напрямі, а саме існує потреба в дослідженні проблематики механізму забезпечення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств (в т. ч. з виробництва продукції рослинництва) в ринкових умовах господарювання.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз та оцінка сучасного стану і проблем аграрного сектору економіки України, зокрема ефективності виробництва сільськогосподарської продукції на основі оптимізації діяльності учасників агропродовольчого ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі розвитку економічних відносин ринкове середовище виявилось неготовим до зростаючої конкуренції та прискореного розвитку інтеграційних процесів, що призвело до виникнення певних проблем пов'язаних з ефективною діяльністю.

Ефективність виробництва характеризується сукупністю показників функціонування галузей, що визначають їх стабільний розвиток і успіх у конкурентній боротьбі на внутрішньому та зовнішньому ринках [1, с. 88].

Рослинництво – провідна галузь сільського господарства. У світових масштабах культивуються близько 1,5 тис. видів рослин. Основою рослинництва є вирощування зернових та технічних культур. Основні зернові культури світу – пшениця, кукурудза та рис, під якими зайнято 720 млн гектарів земель. Технічні культури використовують як сировину для різних галузей промисловості [2].

Ефективність діяльності підприємств залежить від великої кількості факторів, які умовно можна поділити на внутрішні (земля та її якість, трудові ресурси, засоби виробництва, матеріалозабезпеченість, спланованість та налагодженість системи економічної безпеки господарства) та зовнішні, такі як селекційно-генетичний та агробіокліматичний потенціал регіону, законодавча база, державна підтримка фермерських господарств, кредитна система, умови реалізації продукції та матеріально-технічне забезпечення, діяльність інших господарств-конкурентів [3, с. 70].

Для забезпечення сталого розвитку економіки, сільське господарство, як її частину, необхідно розглядати як органічну складову цілісної макроекономічної системи, а його ресурсний потенціал – як частку національного потенціалу.

Складність, багатогранність і своєрідність аграрних відносин обумовлюються особливостями виробництва в сільськогосподарському секторі, пов'язаними, передусім, з обробітком землі як основного засобу виробництва, вирощуванням і реалізацією сільськогосподарської продукції, використанням у процесі виробництва живих організмів, його сезонністю, умовами проживання і праці в сільській місцевості та іншими факторами.

У сільському господарстві земля є основною складовою частиною виробничих ресурсів як природна база створення матеріальних благ. Вона як незамінний, територіально обмежений фактор водночас є і предметом праці і засобом виробництва. З реформуванням земельних відносин в Україні, і зокрема в Тернопільській області, відбулися докорінні зміни у формах власності на землю. У сфері земельних відносин прийнято близько 80 законодавчих та інших нормативно-правових актів, якими визначено основні напрями земельної політики держави щодо проблем власності, формування цивілізованого ринку земель, розвитку іпотечного кредитування, удосконалення системи земельних відносин.

Тернопільська область, що займає частину Подільської височини, характеризується помірно-континентальним кліматом і належним рівнем забезпеченості ресурсним потенціалом для ефективного функціонування сільського господарства.

Таблиця 1.
Склад і структура земельних угідь аграрних формувань Тернопільської області, тис. га

Показники	Роки											
	2012 р.		2013 р.		2014 р.		2015 р.		2016 р.		2017 р.	
	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%
Площа сільськогосподарських угідь, всього	495,7	100	490,5	100	509,6	100	449,6	100	521,0	100	493,9	100
в т.ч. рілля	480,6	97,0	475,0	96,8	492,4	96,6	440,1	97,9	503,0	96,5	480,1	97,2
сіножаті і пасовища	13,7	2,7	14,0	2,8	15,6	3,1	9,0	2,0	16,0	3,5	13,8	2,8
інші землі	1,4	0,3	1,5	0,4	1,6	0,3	0,5	0,1	-	0	-	-

Джерело: проаналізовано на основі даних [4]

Аналіз структури земельних ресурсів (табл.1), як основного засобу виробництва в досліджуваних аграрних формуваннях Тернопільської області за період 2012-2017 рр. свідчить, що земельна площа сільськогосподарських угідь зменшилась на 1,8 тис. га і становила 493,9 тис га.

Частка ріллі в структурі сільськогосподарських угідь за аналізований період залишилась майже без змін.

На специфіку ведення сільського господарства і рівень його розвитку впливає чисельність населення району, зокрема сільського, його склад і статевовікова структура.

Трудові ресурси – це частина населення країни, яка, маючи відповідні психофізіологічні, фізичні та інтелектуальні якості, здатна виробляти матеріальні та духовні блага й послуги, тобто здійснювати корисну діяльність. Отже, трудові ресурси є формою вираження переважної частини людських ресурсів.

Однак поняття «трудові ресурси» та «економічно активне населення» різняться не лише кількісно, а й принципово своєю суттю. Введення поняття «трудові ресурси» було пов'язано з необхідністю вимірювати показники відтворення робочої сили і забезпечення нею національного господарства.

Таблиця 2.

Динаміка і структура трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств Тернопільської області, тис. осіб

Показники	2012 р.		2013 р.		2014 р.		2015 р.		2016 р.		2017 р.		Відхилення (+/-) 2017р до 2012р
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%	
Середньо-облікова чисельність працівників	10,6	100	10,9	100	11,1	100	9,3	100	8,1	100	9,8	100	-0,8
з них: зайнятих в рослинництві	8,4	79,2	8,6	78,8	8,6	77,5	7,2	77,4	7,0	86,4	8,1	82,7	-0,3
зайнятих в тваринництві	2,2	20,8	2,3	21,2	2,5	22,5	2,1	22,6	1,1	13,6	1,7	17,3	-0,5

Джерело: проаналізовано на основі даних [4]

Аналіз даних табл. 2 свідчить про те, що середньорічна кількість працівників зайнятих у сільськогосподарському виробництві у 2017 р. зменшилася на 800 осіб у порівнянні з 2012 р., дане зменшення стосується як галузі рослинництва, так і галузі тваринництва.

Функціонування та конкурентоспроможність аграрних підприємств області тісно пов'язані з наявною матеріально-виробничою базою, технічними можливостями і підготовленими висококваліфікованими людськими ресурсами.

Результати дослідження наявності й стану використання сільськогосподарської техніки в Тернопільській області дають підстави вважати, що процеси реформування негативно відобразилися на матеріально-технічному забезпеченні сільськогосподарських товаровиробників.

Таблиця 3.

Динаміка наявності видів техніки в сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області, од.

Види техніки	Роки						Відхилення (+,-) 2017р. до 2012 р.
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Трактори	3054	3108	2927	2809	2878	2950	-104
Зернозбиральні комбайни	743	685	687	679	681	693	-50
Кукурудозбиральні комбайни	19	20	16	20	16	13	-6
Бурякозбиральні комбайни та машини	142	119	109	111	94	89	-53
Картоплезбиральні комбайни та картоплекопачі	9	9	9	9	8	8	-1
Наявність установок та агрегатів для доїння корів	165	145	131	144	144	149	-16

Джерело: проаналізовано на основі даних [4]

За даними табл. 3, ми бачимо, що кількість тракторів усіх марок у сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області на початку досліджуваного періоду становила 3054 од., зернозбиральних комбайнів 743 од., бурякозбиральних машин 142 од., кукурудозбиральних машин 19 од., картоплезбиральних комбайнів 9 од., установок та апаратів для доїння корів 165 од. Вибуття техніки у 2017 р. порівняно із 2012 р. склало: трактори 104 од., зернозбиральні комбайни 50 од., бурякозбиральні машини 53 од., кукурудозбиральні комбайни – 6, картоплезбиральні комбайни – 1 од., апарати та установки для доїння корів – 16 од.

Досвід європейських країн свідчить, що актуальними формами використання сільськогосподарської техніки є машинні ринги, гуртки з обміну технікою та машинні товариства, що функціонують на кооперативних засадах. Дані об'єднання організують раціональне використання техніки шляхом надання послуг як членам кооперативу, так і третім особам. Члени-власники кооперативу, які не володіють сільськогосподарськими машинами, отримують можливість забезпечити високу якість власної продукції завдяки вчасному виконанню робіт та низькій її собівартості. З огляду на велику кількість членів досягається практично повне сезонне використання дорогої та продуктивної техніки й зниження на 10-12 % експлуатаційних витрат.

Рівень розвитку аграрного підприємства, його економіки, фінансового стану, значною мірою залежить від наявності, якісного складу та рівня забезпеченості його ресурсним потенціалом. Земля в сільському господарстві є основним засобом виробництва продукції рослинництва і тваринництва. Від того, наскільки раціонально вона використовується, залежить кількість виробленої сільськогосподарської продукції і зростання добробуту працівників. Використання орних земель значною мірою залежить від валового набору сільськогосподарських культур та структури посівних площ.

Таблиця 4.
Динаміка посівних площ сільськогосподарських культур в аграрних підприємствах
Тернопільської області, тис. га

Показники	Роки						Відхилення (+,-) 2017р. до 2012р.
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Зернові та зернобобові культури	364,1	345,8	347,6	313,5	330,6	318,9	-45,2
Цукрові буряки	39,3	25,7	33,6	13,8	19,8	28,2	-11,1
Соняшник	12,0	13,2	19,1	30,6	54,8	81,4	69,4
Соя	37,4	49,5	66,9	101,0	80,8	77,5	40,1
Ріпак	43,1	59,0	47,3	53,4	44,1	49,7	6,6
Картопля	5,3	3,6	4,9	1,3	2,2	1,5	-3,8
Овочі	1,0	1,0	0,8	0,8	1,0	0,8	-0,2
Плоди та ягоди	1,1	1,2	1,2	1,3	1,4	0,8	-0,3

Джерело: проаналізовано на основі даних [4]

Аналізуючи посівні площі сільськогосподарських культур в аграрних підприємствах Тернопільської області згідно з табл. 4 бачимо, що посівні площі зменшуються під зерновими та зернобобовими культурами, а також картоплею, овочами, плодами та ягодами. Значне збільшення посівних площ спостерігається під посівами соняшнику на 69,4 тис. га та сої на 40,1 тис. га.

З метою підвищення культури землеробства, родючості ґрунту, одержання високих сталих врожаїв усіх рослинницьких культур, необхідно здійснювати в господарстві правильну систему обробітку ґрунту. Виключне значення для одержання високого врожаю має застосування добрив. Найефективнішою системою удобрення в сівозміні є поєднання органічних і мінеральних добрив, адже господарства, в яких своєчасно, правильно і в достатній кількості вносяться добрива, одержують значно вищі врожаї.

Важливе значення при одержанні великих врожаїв має застосування захисту рослин від бур'янів, хвороб і шкідників. Звичайно, що в сучасних умовах це потребує значних витрат, а оборотних коштів у господарствах не вистачає [5].

Урожайність – це якісний показник, на рівень якого впливає багато факторів (табл. 5).

Таблиця 5.
Динаміка урожайності основних сільськогосподарських культур в аграрних підприємствах
Тернопільської області, ц/га

Показники	Роки						Відхилення (+,-) 2017р. до 2012р.
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Зернові та зернобобові культури	46,4	50,7	61,2	55,0	58,1	64,7	18,3
Цукрові буряки	434	305	480	478	462	594,9	160,9
Соняшник	19,0	22,4	21,9	24,3	27,1	28,6	9,6
Соя	20,5	20,3	24,4	16,3	19,3	21,4	0,9

Ріпак	23,6	26,1	33,7	31,8	26,5	31,3	7,7
Картопля	231	341	329	169	165	201,2	-29,8
Овочі	241	192	186	138	167	237,7	-3,3
Плоди та ягоди	237	174	155	113	150	162	-75

Джерело: проаналізовано на основі даних [4]

Урожайність зернових та зернобобових культур у 2017 р. порівняно із 2012 р. збільшилась на 18,3 ц/га і склала 64,7 ц/га. Необхідно відмітити значний ріст урожайності цукрових буряків на 160,9 ц/га, ріпаку і соняшнику на 7,7 та 9,6 ц/га відповідно. Різке зменшення урожайності картоплі, овочів, плодів і ягід в 2017 р. пов'язане в основному із незначною кількістю опадів протягом вегетаційного періоду.

Слід зазначити, що в досліджуваному періоді часу відбуваються збільшення урожайності основних культур за рахунок внесення добрив, покращення якості ґрунту і т.д.

Ріст урожайності в значній мірі сприяє збільшенню валових зборів. Динаміку валових зборів сільськогосподарських культур в аграрних підприємствах Тернопільської області характеризують дані таблиці 6.

Таблиця 6.
Динаміка валових зборів основних сільськогосподарських культур в аграрних підприємствах Тернопільської області, тис. ц

Показники	Роки						Відхилення (+,-) 2017р. до 2012р.
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Зернові та зернобобові культури	16900	17539	21286	17241	19208	20566	3666
Цукрові буряки	17051	7851	16109	6615	9145	16812	-239
Соняшник	228	296	417	742	1486	2328	2100
Соя	765	1007	1634	1646	1562	1670	905
Ріпак	1019	1543	1594	1700	1172	1557	538
Картопля	1229	1230	1627	216	365	125	-1104
Овочі	249	186	152	109	161	186	-63
Плоди та ягоди	36	52	130	175	203	139	1,3

Джерело: проаналізовано на основі даних [4]

Динаміка валових зборів більшості рослинницьких культур у аграрних формуваннях Тернопільської області у 2017 р. в основному зроста порівняно із 2012 р, але не може залишати осторонь і той факт, що відбулося значне зменшення валових зборів цукрових буряків та картоплі відповідно на 239 та 1104 тис. ц.

Першочергові заходи, які можуть вже ближчим часом забезпечити вагомий приріст продукції рослинництва – це внесення повної норми у ґрунт органічних і мінеральних добрив. Тільки на основі підвищення родючості ґрунтів можна суттєво збільшити виробництво рослинництва навіть без розширення їх посівної площі.

Зменшення валових зборів в першу чергу пов'язане із скороченням посівних площ окремих культур в агрохолдингових структурах.

Другим важливим чинником підвищення урожайності продукції рослинництва є впровадження науково обґрунтованих сівозмін, висаджування за найкращими попередниками.

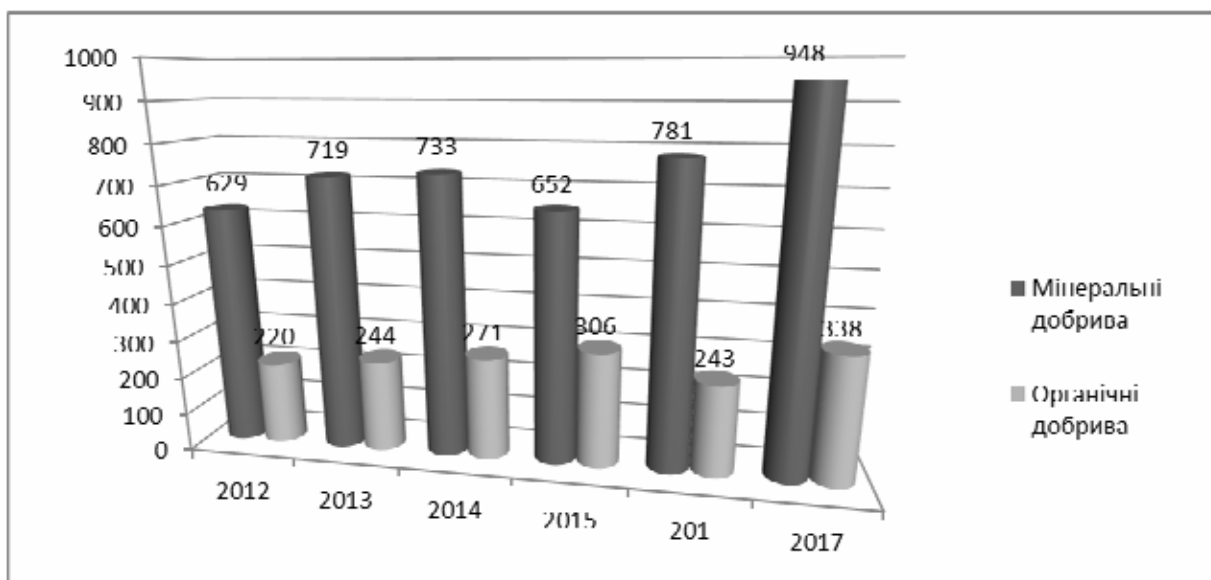
Розробляючи сівозміни, господарства повинні враховувати спеціалізацію, можливості по реалізації продукції, тобто попит на неї, створення потрібної кормової бази для тваринництва і досягнення максимального виходу продукції при мінімальних затратах.

Науково обґрунтовані сівозміни є основою правильної організації земельної території господарства та найбільш ефективного використання засобів виробництва.

Добрива – основа підвищення кількості та якості сільськогосподарської продукції. Їх раціональне використання покращує родючість ґрунтів, підтримує позитивний баланс біогенних елементів та гумусу. Близько 50 % загального врожаю одержують за рахунок добрив. Правильне їх застосування дає змогу активно втручатися у кругообіг речовин та створювати позитивний баланс поживних речовин у землеробстві.

Правильне застосування добрив досягається лише за успішного проведення також інших сільськогосподарських робіт. Будучи важливим, але не єдиним фактором підвищення врожаю, добрива є складовим елементом всієї системи агрохімічних заходів (зниження кислотності ґрунту, боротьба з бур'янами, хворобами та шкідниками рослин, вибір найвдаліших сортів, дотримання оптимальних строків посіву, норм висіву й посадки та ін.).

Світовий і вітчизняний досвід свідчить, що за оптимальних умов частка добрив у формуванні приросту валових зборів продукції становить близько 50 %. Використання добрив дає змогу активно регулювати забезпечення рослин поживними речовинами і програмувати умови одержання запланованого врожаю.

Рис. 1. Внесення добрив сільськогосподарськими підприємствами під сільськогосподарські культури, тис. ц.
Джерело: розроблено на основі даних [4]

Згідно даних, під урожай 2017 р. сільськогосподарськими підприємствами було внесено 948 тис. ц. мінеральних добрив, що на 319 тис. ц. більше, ніж у 2012 р. та відповідно органічних добрив на 118 тис. ц. більше

За допомогою практичних досліджень, вченими було встановлено, як ті або інші добрива впливають на рослини. Тепер, за зовнішніми показниками можна зрозуміти, наскільки правильною була дозування добрив, був їх надлишок або недолік.

Зазначимо, що надлишок поживних речовин в ґрунті, через неправильне дозування може стати небезпечним і для людини. Багато хімічних елементи, потрапляючи в рослину шляхом біологічних процесів, трансформуються у отруйні елементи, або ж сприяють їх вироблення. Рослини мають в собі подібні речовини, але їх дози мізерно малі і ніяк не відбиваються на здоровій життєдіяльності людини. Створені ж обумовленим вище способом умови, можуть призвести не тільки до їх акумуляції, але і нагромадження. Хронічний дефіцит обігових коштів в аграрних товаровиробників, який останнім часом супроводжується різкою девальвацією національної валюти та практичною недоступністю кредитування, неминуче призведе до зниження рівня використання в галузі імпортованих ресурсів, насамперед, мінеральних добрив. Це може спричинити зниження показників валового збору агрокультур, якості врожаю, запасів поживних речовин у ґрунті [5].

Підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва першочергове народногосподарське завдання. Воно переслідує такі цілі: задоволення потреб населення в продуктах харчування і промисловій сировині та створення резервів для експорту на світовий ринок.

У зв'язку з цим перед сільськогосподарськими підприємствами поставлено завдання пошуку внутрішніх резервів збільшення виробництва продукції на основі дальшої інтенсифікації виробництва, кращого використання землі, основних і оборотних засобів. А це означає, що ріст виробництва сільськогосподарської продукції повинен здійснюватися при зниженні матеріальних і трудових затрат, підвищити ефективність ведення господарства.

Узагальнюючим показником економічної ефективності сільськогосподарського виробництва є показник рентабельності. Рентабельність означає прибутковість підприємства. Вона розраховується шляхом зіставлення валового доходу або прибутку з витратами чи використовуваними ресурсами.

На основі аналізу середніх рівнів рентабельності можна визначити, які види продукції і які господарські підрозділи забезпечують велику прибутковість. Це стає особливо важливим у сучасних, ринкових умовах, де фінансова стійкість підприємства залежить від спеціалізації і концентрації виробництва.

Рівень рентабельності основних видів рослинницької продукції в сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області в динаміці за 2012-2017 рр. суттєво коливається, причиною цього є нерівномірні зміни витрат на виробництво продукції рослинництва та її ціни реалізації (табл. 7).

Таблиця 7.

Рівень рентабельності (збитковості) виробництва основних видів продукції сільського господарства в аграрних формуваннях Тернопільської області, %

Показник	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016 р.	2017р.	Відхилення (+/-) 2017 р. до 2012 р.
Зернові культури	18,2	3,3	27,2	39,8	32,7	22,7	4,5
Насіння соняшнику	25,6	13,0	42,9	65,2	57,8	53,8	28,2

Цукрові буряки	7,1	-6,6	6,6	47,4	32,4	17,5	10,4
Овочі відкритого ґрунту	19,6	20,1	6,9	26,6	12,2	8,2	-11,4
Картопля	-23,3	30,4	-5,2	25,3	-39,9	-5,7	-17,6
Плоди	93,7	-7,4	-13,1	403,1	51,7	64,3	-29,4

Джерело: проаналізовано на основі даних [4]

З наведеної таблиці видно, що рентабельність виробництва зернових, соняшнику та цукрових буряків перевищує нульову позначку і відповідно становить протягом досліджуваного періоду 4,5 %, 28,2 % та 10,4 %. Рентабельне ведення виробництва та отримання прибутку виступають важливим стимулом розвитку господарств.

Висновки: На даний час рослинництво України характеризується структурною незбалансованістю, сучасні господарства на шляху розвитку й ефективного функціонування потребують фінансової, економічної і технологічної збалансованості з переробними підприємствами та обслуговуючими організаціями, що здійснюють матеріально-технічне забезпечення. Лише за таких умов можливі докорінні зміни в соціально-економічній ситуації на селі, інноваційний розвиток, позитивні зрушення у відносинах власності, економічна свобода товаровиробників, насиченість ринку продукцією та продуктами його переробки.

В умовах, коли вартість матеріально-технічних і енергетичних ресурсів значно зростає порівняно з вартістю сільськогосподарської продукції, проблема енерго- та ресурсозбереження стала пріоритетною й поставила перед науковцями завдання пошуку шляхів зниження витрат матеріально-технічних та енергетичних ресурсів.

Ринковий механізм господарювання повинен функціонувати у взаємоузгодженні з державним регулюванням аграрної сфери економіки.

Реалізацію політики державного регулювання слід здійснювати в таких основних формах:

- надання прямої фінансової допомоги юридичним особам, які займаються виробництвом продукції рослинництва;
- впровадження дотаційної політики насінництва, що дасть можливість знизити ціни на насіннєвий матеріал для виробників товарної продукції та приватних господарств;
- розробка і реалізація програми розвитку селекційно-насінницької галузі;
- бюджетне фінансування цільових програм;
- використання пільгового фінансово-кредитного механізму.

Література.

1. Калінчик М.В. Методичні та практичні аспекти економічної оцінки ресурсозберігаючих технологій у сільському господарстві. Економіка АПК. 2013. № 11. С. 86–91.
2. Сільськогосподарські культури. URL: <http://www.fao.org/faostat> (дата звернення: 10.04.2019).
3. Кириченко О.А. Управління фінансово-економічною безпекою: навч. посіб. К., 2010. 480 с.
4. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2017 рік. Державний комітет статистики України. Головне управління статистики в Тернопільській обл. Т., 2018. 214 с.
5. Економіка використання мінеральних добрив в сільському господарстві. Пропозиція. 2017. URL: <https://propozitsiya.com/ua/ekonomika-vykorystannya-mineralnyh-dobryv-v-silskomu-gospodarstvi> (дата звернення: 16.04.2019).

References.

1. Kalinchuk, M.V. (2013), "Methodical and practical aspects of economic evaluation of resource-saving technologies in agriculture", *Ekonomika APK*, vol. 11, pp. 86–91.
2. Food and Agricultural Organization of the United Nations (2016), "Agricultural crops", available at: <http://www.fao.org/faostat> (Accessed 10 April 2019).
3. Kyrychenko, O.A. (2010), *Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu: navchalnyi posibnyk* [Management of financial and economic safety: studyguide], Kyiv, Ukraine.
4. State Committee of Statistics of Ukraine (2018), "Statystychnyi shchorichnyk Ternopilskoi oblasti za 2017" [The Main Department of Statistics in the Ternopil region 2017], Ternopil, Ukraine.
5. *Propozycja* (2017), "Economics of use of mineral fertilizers in agriculture", available at: <https://propozitsiya.com/ua/ekonomika-vykorystannya-mineralnyh-dobryv-v-silskomu-gospodarstvi> (Accessed 16 April 2019).

Стаття надійшла до редакції 14.05.2019 р.